

УДК 324:328

*Віталій Коцур,
Марина Малишко*

ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ НА ПРОЦЕС РОТАЦІЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день актуально постають питання ротації української еліти. Відсутність чітко визначеної зовнішньої політики, загострення економічної кризи та постійний внутрішній розбрат лише посилюють проблему. Українська політична еліта втрачає свою відкритість, поступово перетворюючись в еліту «тіньового типу».

Ключові слова: еліта, вибори, плюралізм, Україна, політична партія.

На сегодняшний день постал острый вопрос ротации украинской элиты. Отсутствие четко определенной международной политики, обострение экономического кризиса и постоянный внутренний раздор лишь усиливают эту проблему. Украинская политическая элита теряет свою открытость, постепенно превращаясь в элиту «теневоего типа».

Ключевые слова: элита, выборы, плюрализм, Украина, политическая партия.

Today actually raises questions rotation Ukrainian elite. Lack of a clearly defined foreign policy, worsening economic crisis and constant internal strife only exacerbate the problem. Ukrainian political elite loses its transparency, gradually turning into an elite «shadow-type».

Key words: elite, elections, pluralism, Ukraine, political party.

Постановка проблеми. Важливою запорукою прогресивного демократичного розвитку сучасної України є формування власної нової, національно зорієнтованої еліти та узгодження її дій на загальнонаціональному та місцевому рівнях. Успішне функціонування політичної системи забезпечується, головним чином, представниками державного апарату. Що ж до функціонування державного апарату, то його ефективність прямо пропорційна ефективності роботи політичної системи країни в цілому.

Політичні реалії України показують, що питання оцінки ефективності влади є досить актуальним. Оскільки саме вона продукує зовнішній та внутрішній вектор розвитку політики, а також виступає гарантом виконання передвиборчих обіцянок. Дослідження влади та управління неможливе без аналізу діяльності політичних партій у владних структурах. Розгляд інституту політичних партій у контексті суспільного розвитку важливий для підвищення результативності функціонування цього інституту в Україні. Оскільки саме політичні партії є основним постачальником політичної еліти в країні. За рахунок політичної стратифікації та

диференціації суспільство може шляхом вибору змінювати еліту, а отже, впливати на якість ведення політики у країні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Останнім часом до проблем дослідження еліти в українському суспільстві, а зокрема її постійного процесу ротації та впливу на суспільство у цілому зверталися І. Лопушинський, О. Крюков, О. Дергачов, В. Журавський, Б. Кухта, О. Кучеренко, В. Кремень, О. Лавренко, В. Литвин, А. Михненко, М. Пірен, В. Ребкало, М. Рудакевич, В. Скуратівський, Д. Табачник, В. Ткаченко, В. Фесенко, Т. Шульга, О. Якуба та ін.

Виклад основного матеріалу. Говорячи про політичну еліту, насамперед слід розуміти організовану групу, яка здійснює владу в суспільстві або ж перебуває в опозиції до діючої влади в країні. Якщо розглянути період із 1999 по 2012 рр. (включно), тобто друге президентство Леоніда Кучми, президентство Віктора Ющенка та Віктора Януковича, то за цей час в Україні змінилося 8 складів уряду, а саме:

- 1 склад – уряд Прем'єр – міністра В. Ющенка (грудень 1999 – травень 2001);
- 2 склад – уряд А. Кінаха (травень 2001 – листопад 2002);
- 3 склад – уряд В. Януковича (листопад 2002 – січень 2005);
- 4 склад – уряд Ю. Тимошенко (лютий 2005 – вересень 2005);
- 5 склад – уряд Ю. Єханурова (вересень 2005 – грудень 2006);
- 6 склад – другий уряд В. Януковича (4 серпня 2006 – 18 грудня 2007);
- 7 склад – другий уряд Ю. Тимошенко (грудень 2007 – березень 2010 року);
- 8 уряд – уряд М. Азарова (з 11 березня 2010 року).

Найдовше пропрацював перший склад уряду Віктора Януковича та передостанній Кабінет Міністрів Юлії Тимошенко – близько 26 місяців. Загалом, середній термін перебування при владі одного складу уряду в Україні за останні 10 років становить 17,5 місяців. Швидка зміна урядів зумовлена, зокрема декількома факторами. По-перше, під час виборів до парламенту «оновлена» Рада прагне закріпити своє елітне становище та бути якомога більше представленою в Кабінеті Міністрів. І таким чином контролювати законодавчу та виконавчу владу. По-друге, значним наслідком нестабільних результатів парламентських виборів є слабкі урядові коаліції, що часто змінюються. Майже скрізь урядування партій триває від одних виборів до інших. По-третє, за останні 20 років виборці вже, принаймні, один раз випробували практично всі альтернативи.

Позитивним у цьому розвитку є те, що демократичні зміни урядів стали природним, наскрізь нормальним явищем, що укорінилися урядові системи з подібною черговістю урядів, що кожна партія вже була принаймні один раз і в уряді, і в опозиції, що більше не існує спадкоємної предомінантності однієї партії.

Беручи до уваги «присутність в урядах України», варто наголосити на тому, що після подій Помаранчевої революції в Кабінеті Міністрів розпочало діяльність 71% урядовців, які не мали досвіду роботи в міністерствах. Якщо говорити про оновлення уряду по відношенню до попереднього, то стовідсоткове оновлення еліти відбувалося двічі: після подій кінця 2004 року в уряді Ю. Тимошенко та після президентських виборів 2010 року в уряді М. Азарова. Найменше змінився склад Кабінету Міністрів після відставки Ю. Тимошенко і приходу на цю посаду Ю. Єханурова – лишень на половину.

Після Помаранчевої революції істотно знизилася частина міністрів – номенклатурників. Якщо до президентства В. Ющенка вона становила 33-35%, то після – 16%. Цікавим є той факт, що за другого прем'єрства В. Януковича колишні комуністичні функціонери отримали третину міністерських місць.

Щодо вікових характеристик членів уряду, то після подій кінця 2004 – поч. 2005 рр. міністри «помолоділи» в середньому на сім років, і їхній вік становить 51 – 52 роки.

Після Помаранчевої революції у суспільному розвитку України спостерігається ряд тенденцій. Варто відзначити, зокрема, послаблення тиску державної влади на вільні сфери суспільного життя, опозиційні засоби масової інформації, однак не розпочато конструктивного діалогу держави та громадянського суспільства, що характерно для ліберального суспільного порядку. Як відзначає Ю. Сурмін, відносини між державою та громадянським суспільством в

Україні перейшли від патерналізму до тліючого антагонізму [3, с. 136]. Це пов'язано з недостатністю ефективних каналів зв'язку між даними сферами суспільного життя. Нові лідери не виявили розуміння важливості партнерства з громадянським суспільством, прагнули до непрозорого правління так само, як і їх попередники. З іншого боку, вони вже змушені частіше дослухатися до громадської думки у випадках, коли численна кількість громадян вдаються до акцій громадянської непокори [1, с. 23]. Особливо яскраво це проявилось під час приходу до влади В.Ф. Януковича та його команди. Внутрішньопартійна «радянськість» проявляється у жорсткій партійній дисципліні, чіткій ієрархії та схильності до авторитарної поведінки. Щодо ведення політики, то тут ситуація є набагато складнішою. За 2010 – 2012 рр. Партія Регіонів змогла майже придушити свободу слова, розвалити економіку та поставити під сумнів членство України в Європейському Союзі.

Після президентських виборів у лютому 2010р. структура Верховної Ради за функціональним принципом фактично не зазнала змін. Однак за політичним – була змінена докорінним чином, у дуже стислі терміни та в інтересах пропрезидентської більшості.

Динаміка підтримки Партії регіонів у 2012 році показує тенденцію до втрати електоральної підтримки на 18,95% (див. рис.1)

Рейтинг динаміки підтримки «Партії регіонів»

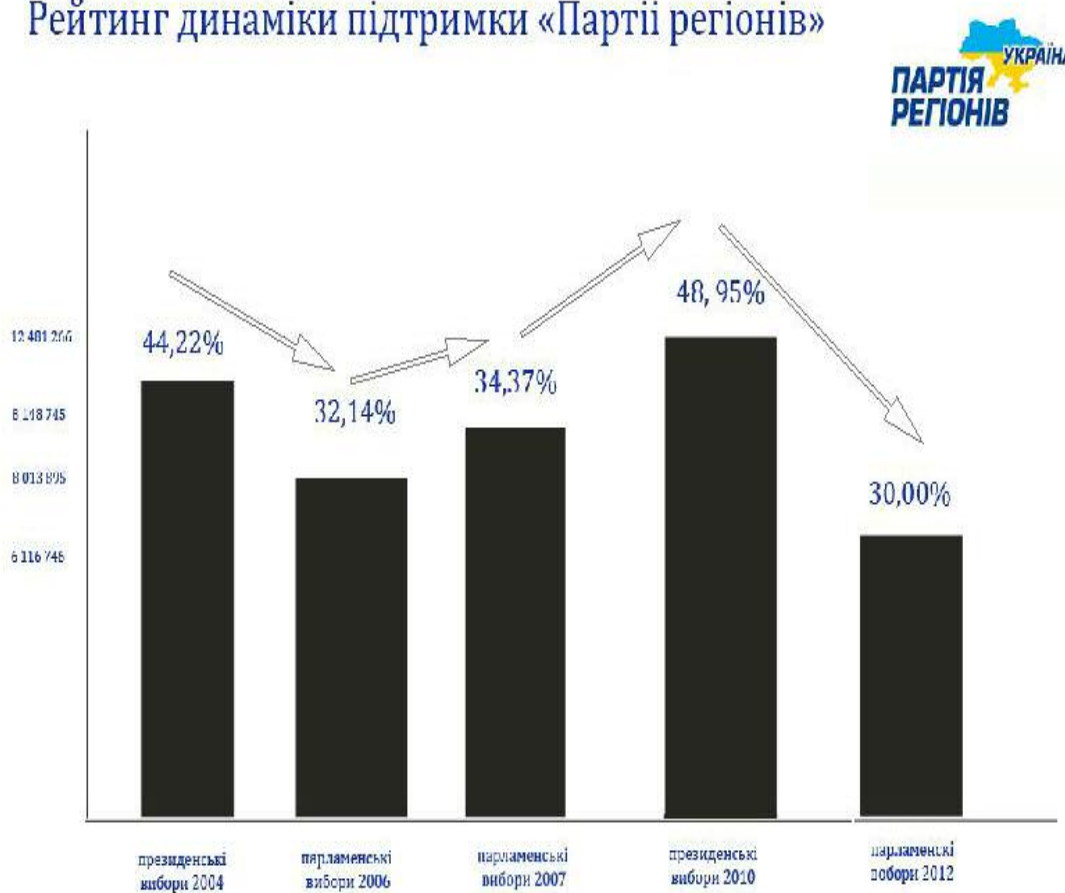

Рис. 1 Рейтинг динаміки підтримки Партії регіонів.

Відзначають, що політико – управлінська еліта стала підґрунтям для формування так званої «тіньової правлячої еліти». Тіньова правляча еліта – це ті люди, які мають сильний вплив на прийняття державних рішень завдяки своєму багатству, завдяки своїм неординарним особистим якостям, але діють не публічно, а колуарно, закрито, «в тіні». Важливим у тлумаченні поняття «політико – управлінська еліта» є термін «вищі керівні кадри» [6, с. 97].

На сьогоднішній день, на жаль, відбувається злиття цих двох понять. Під «політико – управлінською елітою» розуміють «тіньову еліту» і навпаки. У цій ситуації будуть доречними слова А. Крестева: «Політична еліта» – частина політичного класу, яка реально використовує

владу в даному суспільстві в даний момент [2, с. 25]». Українські політичні партії вже стали впливовими учасниками політичних відносин, а потяг до влади став для них методом забезпечення собі представництва в органах державної влади [4, с. 138].

Від так, політичну еліту сучасної України можна охарактеризувати, як строкатий конгломерат правлячих і неправлячих груп, які розпадаються на думку М. Михальченка, на такі специфічні еліти: еліти класів, прошарків, професійних груп населення; еліти політичних партій, громадських організацій, рухів; еліти державних інституцій; еліти регіонів (автономія, область, місто, район); еліти надпартійні (незалежні, які опираються на недержавні економічні структури та засоби масової інформації) [5, с. 276].

Аналіз виборчої кампанії 2012, за даними центру Разумкова, свідчить про численні порушення виборчого законодавства, насамперед, з боку влади і провладних політичних сил. Це, безперечно, негативно впливає на якість процесу ротації в країні.

Надзвичайних масштабів набуло застосування адміністративного ресурсу, прямого та опосередкованого підкупу виборців, перешкоджання агітаційним заходам опозиційних сил і кандидатів. Привертає увагу й бездіяльність правоохоронних органів, які не реагують на подання і скарги не лише представників опозиції, але й ЦВК.

Міжнародна спільнота визнала українські вибори недемократичними, кроком назад. Зокрема:

1) представник Держдепартаменту США Марк Тонер назвав останні парламентські вибори кроком назад від попередніх перегонів. Найбільше занепокоєння у Вашингтона спричинило використання урядових ресурсів для підтримки провладних кандидатів, утручання в роботу ЗМІ і переслідування опозиціонерів;

2) заява Генерального секретаря НАТО щодо проведення парламентських виборів в Україні, попередні висновки свідчать про наявність низки недоліків, зокрема про відсутність рівного доступу до виборчого процесу, а також про те, що певні аспекти виборчої кампанії є регресом порівняно з попередніми виборами;

3) заява Високого представника ЄС із закордонних справ і безпекової політики Кетрін Ештон і Європейського Комісара з розширення та Європейської політики сусідства Штефана Фюле щодо парламентських виборів в Україні (28 жовтня). «Ми висловлюємо своє занепокоєння з приводу того, як відбувається післявиборчий процес, що був затьмарений порушеннями, затримками у підрахунку голосів та браком прозорості у роботі виборчих комісій. Ці обставини додаються до відсутності реакції на недоліки та проблеми, що були раніше висвітлені в попередніх звітах ОБСЄ/БДПЛ. Усі разом вони свідчать про погіршення у низці сфер, у порівнянні з попередньо досягнутими стандартами».

Висновки. Як внутрішні, так і зовнішні показники підтверджують негативну динаміку розвитку демократичних процесів в Україні. Це у свою чергу відбивається на процесі ротації еліти в Україні. Українська політична еліта перетворилася на олігархічно-кланову «закриту» еліту, яка не передбачає еволюційної зміни у своїх рядах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єремеев О. С. Проблеми співвідношення влади та свободи в українському суспільстві: «Помаранчева революція» – до та після / О. С. Єремеев // Наукові записки. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2006. – 92с.
2. Крестева А. Власть и элита в обществе без гражданского общества / А. Крестева // Социологические исследования. – 1996. – № 4. – С. 19–29.
3. Сурмин Ю. Особенности постмайданной Украины: теоретико – критический анализ гражданского общества // Кроки до громадянського суспільства. Постмайданове громадянське суспільство України: уроки для країн світу / Науковий альманах. за ред. Рубцова В. П., Шестакової А. В., Рябенка В. О. – К.: Українська Всесвітня Координаційна Рада, 2006. – С. 135-146.
4. Політичні партії як суб'єкт формування політико – управлінської еліти в процесі політичної модернізації: [моногр.] / за ред. проф. А.Е. Афоніна, проф. В.В. Лісничого, доц.

- О.В. Радченка – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2007. – 160с.
5. Політологія: підручник // за загальною редакцією проф. Кременя В.Г., проф. Горлача М.І. – Харків: Друкарський центр «Єдинорог», 2001. – 640 с.
6. Шульга Т. Правляча еліта сучасної України: Аналітична доповідь № 10. – Київ, 1998.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Малишко Марина Михайлівна – студентка IV курсу н.п. «Політологія» історичного факультету ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Коцур Віталій Вікторович – кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 15.02.2013 р.